

De nachtman

Janneke Holwarda

De nachtman

Een vertelling

Voor de kleine jongen

© 2022 Janneke Holwarda

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Karin van der Meer

Omslagbeeld © Wout Kroon

Foto auteur © Fred Hendriks

NUR 301

ISBN 978 90 284 5238 1

www.wereldbibliotheek.nl

1

‘Voorheen.’

Je hebt het woord uitgesproken.

Voorheen staken ze nog wel eens een hand op als ze langs je achttien meter gevel wandelden, en als je buiten was bleven ze soms staan om een praatje te maken.

‘Hoe is het, Willem?’

‘Koud vandaag, is ’t niet?’

‘Moet ’t gras weer kort?’

Maar sinds je je trechter hebt, kijken ze niet meer naar binnen. Ze wandelen langs met afgewend gezicht, hun blik gericht op de heg aan de overkant van de weg. Daar is niets te zien, het is een gewone meidoornhaag, groene takken, doornen, rode bessen in het najaar, witte bloemen in mei, een paar mussen. Je kunt er niet doorheen kijken en ook niet overheen. Toch kijken ze ernaar alsof er iets te zien is. Ondertussen versnellen ze hun pas.

Het komt doordat het te lang duurt. Je leeft te lang. Je bent passé. Af en toe brengt iemand nog een pannetje eten, zet het in de werkplaats, roept: ‘Willem, d’r staat wat voor je.’

Je gaat roesten en je kunt schuren wat je wilt, maar op een gegeven moment vallen er gaatjes en is er niets meer aan te redden. Dan slepen ze het oude schip naar India, waar van die kleine jongens op blote voeten het hele zaakje schroefje voor schroefje en boutje voor boutje slopen.

Voorheen. Je bent er zelf over begonnen. Als je er eenmaal mee begint, houdt het niet meer op.

Gebukt, met je kont naar de Dijkstraat, naar de burens, naar de kerktoeren in de verte en naar de wereld, knipte je met een schaar je grasmat. Een keer in de twee weken, van april tot en met oktober. Iedereen die langsliep verklaarde je voor gek, ze wilden je hun grasmaaier lenen, ze wilden het van je overnemen, maar jij hoefde hun goedbedoelde bemoeienis niet.

Voorheen is hetzelfde als weleer, eertijds, vroeger. Voorheen is niet hetzelfde als lang geleden. Een jaar hooguit. Vroeger is hetzelfde als voorbij, het komt niet meer terug, hoe graag je ook wilt.

Je knipte het gras met een schaar. Sterke handen wilde je hebben en een kortgeknipt grasveldje. Dat ze dat niet snaptten, maakte jou niet uit.

Het was een in Sheffield gesmede schapenschaar. Hij was van je vader. Als hij het gras knipte, zat jij er op je hurken naast en keek je naar zijn grote handen.

De lapjeskat van de intellectuelen op 43 of van de pseudoboer op 47 of van de ADHD'er op 36, je weet niet van wie, ze wonen gelukkig allemaal een eind verderop, maar goed, die kat staat mauwend op je stoep. Je opent de achterdeur om de vissenstaarten naar buiten te gooien. 'Zo, kat, ben je daar weer? Hier is je vis. Eet smakelijk. Ik zou de heg moeten knippen en het gras, we moeten in beweging blijven, jongen, anders houdt het op. Wie niet meer beweegt, gaat zitten, wie gaat zitten, gaat na een tijdje liggen, wie gaat liggen, komt op een gegeven moment niet meer overeind. Ja, lik jij je bek maar. Dat is lekker, hè? Wat goed is voor de man, is goed voor de kat.'

Als je naar binnen gaat, denk je: je lult tegen een kat. Je lult in gedachten. Je hoort de hele dag je eigen gelul, maar op het laatst zwijg je, net als iedereen.

*I'm afraid the masquerade is over
And so is love, and so is love
Your love, and so is love.*

*You look the same
You're a lot the same
But my heart says: No, no, you're not the same.*

Was je niet het nakomertje geweest, de kleine jongen die niets mocht zeggen, de jongen die er wel was, maar er niet mocht zijn, was er geen Karel Bralleput geweest, de man met de afgeknepen stem en de bloksnor, de man die 'rollenden oogs en machtigen gebaars' als een hysterische 'Edel-Germaan' om de haverklap met zijn gestrekte arm aangaf hoe groot zijn hond was, die vuile stink-Oostenrijker die ruim vijftig miljoen mensen twaalf jaar lang voorspiegelde dat zij behoorden tot het ras van de 'Übermensen', de fascist die de dood van Sofietje, pas vier, de dood van Hetty, pas elf, de dood van pa, pas negenenvijftig, het zwijgen van Jan, het zwijgen van ma, de vlucht van Esther naar Argentinië, de gruwelijke dood van miljoenen onschuldigen op zijn geweten heeft, misschien dat je dan...

... gelijkmatiger was geweest, vriendelijker, socialer of zachtmoediger? Maar zo is het niet gelopen.

Einzelgänger, Fernweh, Weltschmerz, Heimat, Kindergarten... mooie woorden. Bratwurst, Sekt, lekker spul. Er komen ook goede dingen uit Duitsland. Er bestaan ook goede Duitsers.

Het is inmiddels meer dan vijfenzeventig jaar geleden, je hebt genoeg tijd gehad om je mening te herzien.

Met je tijd meegaan, dat is pas echt gevaarlijk.

De geur in de schuur is een mengsel van drogend wasgoed, smeerolie, nat hout, groenafval, uien en kruiden. Aan een paar lijnen, schijnbaar willekeurig onder het plafond bevestigd, hangen een roze en een wit laken, drie oude witte hemden, vijf nieuwe zwarte onderbroeken van het merk Schiesser. (Een internetbestelling en onlangs door de post vanuit Frankfurt am Main bezorgd op Dijkstraat 45. Ja. Er komen ook goede dingen uit het land van de Edelgermanen.)

De grijze en de groene kliko staan naast elkaar, onder het deksel van de groene ligt een lat, de kier zorgt voor verdamping van het vocht in het groenafval.

In een doos op de werkbank een paar grote gele uien, aan het plafond hangen bossen oregano te drogen.

Naast de hometrainer met de lage opstap en het brede zadel staat je racefiets op twee lege banden.

Tegen de zijmuur leunt je zelf getimmerde houten ladder waar je een paar maanden geleden nog op geklommen bent om je vijftig meter dakgoot van het blad van de vleugelnoot te ontdoen. De normale najaarsklus die je dit jaar meer moeite heeft gekost dan je wilt toegeven.

En dan is er nog iets in de samensmelting van geuren hier, iets ondefinieerbaars. Een vergeten natte spons onder in een emmer, een rotte sinaasappel, het stoffige beton, een kwast in een restje terpentijn?

's Ochtends bij het opstaan is je rug een plank, kraakt je stem en draaien de dingen om jou in plaats van jij om de dingen. Halverwege de dag zetten je enkels op en stijgt je bloeddruk. In de middag ben je bekaf. Na een borrel kun je niet meer rechthout lopen en niet langer helder denken. Vocht sijpelt door je mondhoek naar beneden, het vormt slenken en geulen in je huid. Pigment tekent grillige vlekken op je slaap. Boenen helpt niet. De dood zit je op de hielen.

De visboer, die elke zaterdag met zijn kar onder aan de dijk staat en je met zijn van schubben glinsterende handen een portie kibbeling en een paar haringen aanreikt, heeft het ook gezien. 'De meeste aardappels heb je wel op,' zegt hij.

Je hebt er maar op los geleefd, terwijl je hartstikke sterfelijk bent. Je deed alsof je alle tijd had, alsof er niets aan de hand was, maar in wezen zat je de hele tijd al in de val. Je weet niet hoelang het nog duurt voor het moment aanbreekt en wat je zult doen als het zover is. Het is een absurd gegeven dat je maar één kant op kunt. Hoe zorg je ervoor dat dat dan toch betekenis krijgt?

Je hebt gedaan wat je kon. Je had misschien eerder moeten beginnen.

Je bette voorhoofden, bevochtigde droge lippen. Je was erbij toen de adem stokte, je hoorde de laatste rochel, voelde de laatste zucht, zag de rilling die vanuit de tenen naar de kruin voer, de laatste stuiptrekking en de gezichten die verstijfden in een eeuwige grimas. Dood. Maar hoe het voelt, wat er dan gebeurt? Of het angst of overgave is? Je weet het niet. De doodsstrijd laat geen ruimte voor vragen. Je hebt er de boeken minutieus op nageslagen, maar er geen letter over gevonden. Het sterven is niet door te vertellen, er is er maar één die het laatste woord heeft en van dat woord kent niemand de letters of de volgorde.

De klok boven je stereo-installatie wijst half tien. Het is een analoge klok die je ooit voor je moeder hebt gekocht. Zestig jaar lang gaf hij de juiste tijd aan, maar de laatste dagen loopt hij achter. Je zou hem kunnen repareren, je kunt alles weer aan de praat krijgen, klokken, wasmachines, cd-spelers, maar de tijd die dat kost is je te kostbaar.

Als je elke dag een blad van je Groninger scheurkalender afgescheurd hebt, is het vandaag dinsdag. Je hebt er elke dag een blad afgescheurd. Hoe weet je dat? Dat weet je. Als je aan zulke dingen begint te twijfelen, kun je wel ophouden. Het is dinsdag, de klok wijst half tien, dan is het tien over half tien. Over vijf minuten komt Agatha.

Agatha in een grasgroene jurk, haar donkere haar in een knot. 'Een knot trekt je huid strak. Corrigerend ondergoed trekt je billen omhoog. Corrigerende panty's versmallen je bovenbenen. Een corrigerend onderjurkje corrigeert feitelijk alles. Een masker maakt de huid weer jong.'

Agatha vervolgt: 'Aambeien. Vijfentwintig procent van de bevolking heeft ze, maar niemand die het zegt.' Zij heeft ze ook. Zij is er gewoon open over. 'Wonderolie helpt, oraal of in de vorm van wikkels of druppels, als laxeermiddel vrij te verkrijgen bij de drogist. Ook goed voor mooie, volle en glanzende lokken en een zuivere en stralende huid.' Ze zweert erbij.

Een jaar geleden stond ze opeens in je keuken, een paarse hoed
boven een gebloemde jas. Je kende haar niet.

‘Ik zag geen bel...’

‘Ik dacht: ik ga maar achterom...’

Stevige hand, zware stem: ‘Agatha.’ Drijvende kracht achter Een
bordje extra, dat sinds kort overal klaarstaat voor de alleen-
etende medemens, en Zorg voor je naaste, een soort
noaberplicht, maar dan georganiseerd.

Het woord plicht beviel je niet, deed je te veel denken aan de man
met de bloksnor.

Ze kwam je vertellen dat Poiesz voortaan niet meer bezorgde.
Het kon niet meer uit. ‘U was de enige.’

‘U was de enige.’ Je proefde de woorden. Het waren er maar vier en op één na klopten ze. *Was* moest zijn *bent*. U bent de enige.

‘Nu ben ik er,’ zei de paarse hoed. ‘Ik kom geheel vrijwillig, ik ben onafhankelijk, u hoeft me niet te betalen, ik moet zelf ook boodschappen doen, ik kom hier langs’ – ze wees door de muur heen naar de Dijkstraat – ‘dus ik neem met liefde uw lijstje mee. Een keer in de week, het is geen enkele moeite. Ik woon hier nog niet zo lang. Bij de brug.’ Ze wees opnieuw door de muur heen in de richting van het kleine witte huis waar vroeger de brugwachter woonde.

‘Als u verder nog wat nodig hebt, dan is dit mijn nummer.’

Op de achterkant van het kaartje dat ze voor je neerlegde, maakte je een boodschappenlijstje. *Ossenwit* schreef je. Wedden dat ze geen idee had? Daaronder schreef je *Smout*. Kende ook niemand meer. *Smout*. Met kaantjes en appel. Je vader at het voor hij in de winter van 1945 in zijn rouw- en trouwpak op de fiets naar dat zogenaamde feestje van hem ging.

‘Ik heb verder niets nodig,’ zei je.

De Streeksuper is drie kilometer verderop, maar daar kom je niet meer. Je mooie fiets met Reynoldsframe, je onverwoestbare stalen ros met racestuur en racezadel staat al een paar jaar met platte banden in de schuur. Een auto heb je nooit gewild en nooit gehad, rijles heb je nooit genomen en drie kilometer te voet met een rugzak vol boodschappen is je te ver. De laatste jaren bestelde je alles online bij Poiesz. Als je inlogde zei de computer: *Welkom, meneer Reinen*. Ze kenden je daar.

Zes biologische rode paprika's, drie pakken biologische volle melk, langzaam garende havermout, biologisch rood vlees, allemaal goed en verantwoord spul. De jongens en meisjes van Poiesz reden elke vrijdag met een auto voor om je je krat benodigdheden te brengen. Maar vorige week zei de computer in plaats van *Welkom, meneer Reinen: Ik herken u niet*. Godverdomme. Na drie keer twaalf maanden, na drie keer tweeënvijftig weken. Ik herken u niet.

Iedere keer wanneer je als kind met de boodschappenmand aan je arm de kleine donkere groentewinkel van vrouw Wullings binnenstapte, zei ze: 'Zo, Wimpie, ben je daar weer?' En toen je groter werd zei ze: 'Dag, Wim, jongen' en later: 'Dag, Willem.' Ook na twintig jaar nog.

Raar hoe bepaalde dingen kunnen gaan. Besluiten vallen blijkbaar buiten je macht. Je wilde haar niet, maar je hebt haar. Er is niets aantrekkelijks aan Agatha.

Het was je bedoeling dat je voorgoed van die gebloemde jas en paarse hoed verlost zou zijn, maar een week later, je zat op je eikenhouten bankje boven aan de dijk uit te kijken naar de zwaluwen die elk moment konden arriveren, parkeerde er een rode Kia Picanto voor je huis, het Bordje extra en Zorg voor je naaste stapte uit, pakte een groene tas van de achterbank en banjerde de dijk op. ‘Hoe gaat het met je?’ bulderde haar zware stem.

Hoe gaat het met je is de inleiding op de eigen klaagzang. Je ging er niet op in. Je mompelde: ‘Vrouwelijke tenoren zijn heel erg in.’

‘Het zal niet lang meer duren.’ Ze stond naast je bank. Uit je ooghoeken zag je hoe ze met een zwaai van haar arm het lege zwerk probeerde te omvatten en dat ze in haar andere hand een bos tulpen droeg.

Ze hield de bloemen onder je neus, ze liet je eraan snuffelen. Je dacht nog: kijk maar uit, ze wil je temmen.

‘Wat moet ik daarmee?’

‘Aannemen,’ zei ze. ‘Blij mee zijn.’

Ze was zwaar opgemaakt, lange zwarte wimpers, blosjes, rode lippen, zwarte krullen tot op haar schouders. Op een tand die scheef stond zat lippenstift, op haar bovenlip en haar kin groeiden haren. Moeilijk om haar leeftijd te schatten, iets tussen de veertig en de zestig, dacht je.

‘Drieënzestig.’ Ze wees naar boven. ‘Daar heb je ze.’

Met je blik volgde je haar uitgestrekte arm en wijsvinger. Daar had je ze. Hoog boven de rivier. De eerste drie boerenzwaluwen. Ze liet haar arm zakken en keek je verwachtingsvol aan.

‘Wat?’ zei jij.

‘Het lijstje?’

‘Ik heb niets nodig.’

‘Mooi. Dan rekenen we de volgende keer wel af.’

‘Dat denk ik niet.’

‘Dat denk ik wel, je moet toch eten?’

Ze draaide zich om, zwaaide. Jij deed alsof je het niet zag.

Je kent mensen die *Niet reanimeren* op hun borst hebben laten tatoeëren. Jij zou er het liefst *Niet betuttelen* in graveren. Sinds je kunt lezen en dus zelf kunt uitzoeken hoe het zit, laat je je door niemand meer iets vertellen. Je luistert alleen naar mensen die je respecteert. Bonselaar, kapitein Hartevelt, Kuno, Van Rooyen. Je komt niet verder dan vier en ze zijn alle vier dood. De anderen die je een tijdlang hebt gerespecteerd, om hun kennis, hun houding, hun handigheid, hun humor, bleken na verloop van tijd allemaal oplichters. Witjes. Kamp. Agerbeek. Hendriks. Beek. Berk. Matsier. Helm. Bastiaans. Je kunt eindeloos doorgaan. Je doet het niet. Ze zijn de moeite niet waard.

Natuurlijk, je hebt mensen nodig, net zo goed als een dak boven je hoofd en een kachel die brandt in de winter. Je hebt een paar dierbaren aan wie je regelmatig denkt, die zijn ook allemaal dood en dan heb je nog een paar levenden, je zonen, de kleine jongen, een paar vrienden van de jongens, Ad, Klaas, Simone, je nicht in Australië, Hernán en Viviane in Argentinië, Katiá op Cuba, aan wie je brieven en mailtjes stuurt. Maar je wilt niet geconfronteerd worden met lastige mensen die erop uit zijn om je rust te verstoren. Je kunt niet tegen gelul en geleuter.

In jou regeren de genen van je vader. Je bent een lastig sujet, je kunt heel vals worden, je zit niet te wachten op mensen waar je geen trek in hebt.

Het is nooit de bedoeling geweest dat je leuk zou zijn.